

ПРАВОСЛАВЉА НАСТАВНИК СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ ПАЛАМА

1. део

www.pravoslovo.net

СВЕТИТЕЉЕВ ОТАЦ

Наш отац међу свецима, Григорије Палама, рођен је у Цариграду у јесен 1296. године од благочестивих родитеља, Константина и Калеје. Био је најстарији међу браћом Макаријем и Теодосијем, и сестрама Епихарис и Теодотом. Његова породица пореклом је из Анатолије, али је због турских освајања свој дом подигла у Цариграду.

Константин Палама био је сенатор стављен у непосредну пратњу као саветник цара Андроника II Палеолога који је владао од 1282. до 1328. године. Имајући неизмерно поверење у Константина, цар му је поверио васпитање свог малог унука, будућег цара Андроника III Палеолога (1328-1341). Пошто су Григорије и млади наследник били истих година, Константин их је поучавао заједно. Млади ученик Андроник III веома је поштовао свог учитеља. Побожни цар чак је дозвољавао Константину Палами да улази и у послове царске породице; па ипак породица Палама није била умешана у свађе које су разориле дом Палеолога почетком четрнаестог века. Једном приликом, када је Константин, други син Андроника II, малтретирао сиромашну удовицу не дајући јој тридесет златника, Константин Палама је иступио и подсетио га на праведност и закон Божији. Принц се покајао и брзо предао новац. У знак захвалности, удовица је понудила половину суме Палами што је он одбио. Затражио је само Божији благослов и напоменуо јој да треба бити захвална само Богу.¹

Побожност породице била је тако велика да би се чак могла описати као монашка, пошто је била усмерена ка чистој молитви. Записи казују да се на једном састанку сената цар обратио Константину утонулом у молитву. Константин није одговорио, а Андроник је то прихватио и поштовао његово "повлачење" не инсистирајући на његовој пажњи или мишљењу.

ПОРОДИЧНИ ИЗЛЕТ

Испричаћу вам један догађај који се одиграо у породици Палама. Оба родитеља увек су ревносно тражила савет и друштво светих отаца и монаха. Већ смо напоменули да је њихова жеља била да деца буду одгајана у атмосфери побожности и богоугодних разговора. Због тога су их од тренутка када би проговорили поверавали духовном руковођењу монаха. Надали су се да ће својој деци пружити добар почетак у животу упознајући их рано са таквим људима и навикавајући их на свете речи и предања. Једном приликом планирали су да на породичном излету посете манастир Св. Фоке. Требало је путовати бродом јер се манастир налазио на супротној обали, изнад Галате. Често су посећивали тај манастир да би разговарали

¹ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas* (in Greek). Vol 70 од Greek Fathers of the Church, увод и текст написао Panayiotis K. Chrestos and Theodore N. Zeses (Thessalonica, Greece: 1984), стр. 35-37. Предео са грчког Holy Apostles Convent, Buena Vista, CO.

са Старцем који је тамо живео. Током њихових састанака породица Палама уживала је слушајући његове беседе и прихватала његове савете и благослове. Након што су већ испловили на море, Григоријев отац упитао је чланове породице да ли су понели икакву храну за трпезу њиховог духовног учитеља. Сви су одговорили да немају никакав поклон достојан Старца, јер су у журби заборавили на тај детаљ. Константин је био ожалашћен и укорио их је што нису пажљиво испланирали своје ходочашће. Ипак, ставио је све у Божије руке и помолио се да их Он збрине у овом случају. Испоставило се да то нису биле само речи већ је решење дато на изванредан и натприродан начин.²

Док је брод прелазио море, Константин се нагнуо преко палубе и заронио руку у таласе. Затим се у себи помолио са вером у Господара мора, Христа, да му донесе рибу из мора. Брод је још мало одмакао, када изненада - О изванредног улова, чудесног дела и величанствене моћи којом Господар свега на необичан начин велича своје слуге!- Константин је само једном руком извукао из мора великог греча. Показао га је породици и рекао, "Гледајте, Христос је поставио трпезу за нашег духовног оца." Сви су били запрепашћени овим чудесним догађајем. Затим су отпевали похвале чудотворцу Богу.

Стигавши у манастир, са радошћу и чуђењем отишли су да виде свог Старца. Тамо су поделили неочекивани улов који је био Божији благослов. Према речима светитељевог биографа, патријарха Филотеја Кокиноса (1300-1379), ово није био јединствен догађај. Очигледно, Бог се и на другим местима постарао за Константинове потребе, на пример у планинама, у дивљини.³ Иако аутор помиње ова места, он не објашњава шта се десило.

Константин Палама није још дуго поживео. Предвидео је свој одлазак из времена у вечност, те се зато одрекао свог руководећег положаја да би постао монах. Године 1303. убрзо након његовог пострига под истим именом Константин, мирно је починуо у Господу. Младом Григорију још није било седам година када се његов отац упокојио.

СВЕТИТЕЉЕВО ШКОЛОВАЊЕ

Светитељева мајка Калеја веома се старала да Григорију и његовој браћи и сестрама обезбеди добро образовање у духу божанског закона и Светог Писма. Иако се Григорије издвајао по својој интелигенцији и марљивости, осећао је да има потешкоће са памћењем. Немајући поверења у своју способност, сачинио је правило да, пре него што узме књигу, начини три поклона са молитвом пред иконом наше Госпође Богородице. Заиста, света Дјева помогла је побожном дечаку чији је брзи напредак привукао свачију пажњу. За кратко време постигао је успех у изучавању философије и осталих наука. Када би Паламина деца била у палати, присутни би често говорили, "То су деца светитеља", мислећи на Григоријевог оца, Константина.⁴

Младић је постао штићеник благог и часног цара Андроника II, познатог покровитеља писаца и учењака. Он је надгледао школовање петоро Паламине деце. Цар је у тајности био привржен сиротану Григорију, очински се интересујући за њега и његово школовање. Сви су хвалили Григоријеву даровитост, врлине и изврсно владање, што је и цара чинило веома срећним. Под његовим покровитељством, Григорије је од своје једанаесте до четрнаесте године постигао велики успех у

² Patriarch Philoteos Kokkinos, стр. 41- 43

³ Исто, стр. 45.

⁴ Исто, стр. 49-51.

граматици и реторици. Дивили су му се чак и учитељи и добри познаваоци беседништва. На царском универзитету изучавао је физику, логику и све Аристотелове науке. Његов главни учитељ из тих предмета био је Теодор Метохит. Међутим, Григорије је веровао да је изучавање световног знања корисно само као припрема за "истинску философију хришћанства" Сматрао је да не треба проводити сувише времена у учењу световних вештина.

У будућим верским расправама, Григорије ће се супротставити италијанском хуманисти Варлааму Калабријском и византијском историчару Никифору Григорасу, који су сумњали у његово образовање и размишљање. Варлаам га је називао "незналицом без образовања."⁵ Никифор Григорас сматрао га је неписменим, прекоревајући га што је напустио студије пре петнаесте године.⁶ Да би оповргао његову тврдњу, Палама помиње догађај који се десио када је имао седамнаест година. О себи пише у трећем лицу: "Једном приликом, када га је велики цар Андроник, праотац царева, замолио да говори о Аристотеловој логици, Палама, који је тада имао седамнаест година, показао је такво разумевање философије да су сви присутни мудраци, заједно са царем, били одушевљени. Велики логотет (главни министар на челу државне службе), Теодор Метохит, тај велики мудрац, пун дивљења рекао је цару: `Гле, да је сам Аристотел овде присутан, похвалио би га.` Затим је додао да Григорије поседује `дух и бистрину коју би морао имати свако ко жели да разуме Аристотелову логику.`"⁷

Григорије највероватније није наставио школовање након основног и општег курса (*trivium* и *quadrivium*), који је сваки образован човек, било да је свештеник или мирјанин, имао у школи. У тај курс није било уврштено проучавање Платонове философије. Примакавши се одраслом добу, тј. седамнаестој години, Григорије је своје природне способности развио онолико колико је могао. Иако је привукао пажњу Метохита, несумњивог предводника византијских хуманиста 14. века, млади светитељ желео је једино да се одрекне световне философије. Касније је писао да се одрекао "учењачких истраживања и амбиција."⁸ Иако је рано прекинуо своје школовање, оно ће ипак утицати на његова будућа дела. Понекад је цитирао неке старе писце као што су Хомер, Платон или Диоген Лаертије, али би их затим увек укорио или се нашалио на њихов рачун.⁹ У писмима Варлааму показаће добро познавање Аристотелових *Топика*. Отворено је признавао да има "природну склоност ка лепом изражавању." Понекад је прибегавао грчким схоластичким клишеима, тако драгим Византинцима. Ипак, углавном је одбацивао извештачен језик и пуку игру речи, која је била модерна међу византијским хуманистима. Претежно је био инспирисан аскетском и светотајинском књижевношћу грчких Отаца.¹⁰

МОНАШКИ ПРИЗИВ

Живот Св. Григорија у Цариграду био је пуст у лета и јесени, када је град био празан, док су људи радили у пољима. Иако је вредно учио, ни Аристотел нити живот на двору нису му пружали задовољство.¹¹ Док је Андроник водио рачуна о

⁵ "First Letter to Palamas," ed. Schiro, *Barlaam Calabro Epistole* (Palermo, 1959), стр. 253.

⁶ *Hist. Byz.*, XXX, 20, 22 (Bonn), III, 282, 283.

⁷ *Against Gregoras*, I, Coisl. 100, fol. 236; цитирано код Patriarch Philoteos, *Encomium*, col. 559D-560A.

⁸ *Triads for the Defense of the Hesychast*, III, I, 2.

⁹ John Meyendorff, *A Study of Gregory Palamas*, превео George Lawrence (London: The Faith Press, 1964), стр. 30.

¹⁰ Исто, стр. 31.

¹¹ Robert Payne, *The Fathers of the Eastern Church* (NY: Dorset Press, 1989), стр. 274.

овоземаљским стварима и световним постигнућима, Григорије је већ презрео све световно као варљиви сан. Од најранијег детињства чезнуо је за узвишенијим животом и стазом савршенства. Тако се показао као истински следбеник Св. Григорија Богослова (329-391, слави се 25. јануара). Испуњен жарком љубављу према Богу, уздигао се изнад политичке каријере у којој је имао добре изгледе на успех, и свих световних привилегија. Чезнуо је да напусти свет и његову таштину, и да свом душом стреми ка једином Богу, извору све мудрости, Даваоцу свих дарова. Попут Пророка и Псалмопојца Давида рекао би: "Дио мој ти си, Господе; наумио сам чувати ријечи твоје. Постави ме на стазу заповијести својих, јер ми је она омиљела. Одврати очи моје да не гледају ништавила, путем својим оживи ме" (Пс. 118,57; 35; 37).¹²

Палама је касније писао да је монаштво непомирљиво са световним сазнањима. Овакво мишљење делили су готово сви византијски монаси. Осећао је да монах није обичан хришћанин, већ пророк који својим особеним животом најављује Божије Царство на земљи, које надилази све вредности овога света.

Често се сусретао са монасима из Цариграда и са Свете Горе и питао их за савет. Они су заузврат у њему појачавали чежњу за аскетским и монашким животом. Тадашњи најчувенији духовник, Митрополит филаделфијски Теолепт, учио је Григорија "чистој молитви" и "светом стражењу." Теолепт је објаснио Григорију многе облике монашког живота, јер је и сам био светогорски монах. Саветовао му је да ако жели да настави са усавршавањем у светој тајни уздржљивости и умној молитви, пре би требало да живи у скиту, у сталној послушности духовном оцу, него у великом манастиру. Теолепт је подржавао исихастичко-општежитељски тип монаштва. Исихазам на који је упућивао Григорија, по природи је духован: подразумева тиховање и духовно стражење, мада није сматрао да због тога треба отићи у пустињу.¹³

Једној од својих духовних кћери, Ирини Хумн, која се удала за деспота Јована Палеолога, сина Андроника II, написао је следеће: "Тихо, у својој соби, размишљај о Богу. Ослободи свој дух од свега и узнеси га пред Бога, изливши пред Њега садржај свога срца. С љубављу се припиј уз Њега; јер сећање на Бога јесте размишљање о Богу, који привлачи к себи погледе и жеље ума и обасјава их својом светлошћу."¹⁴ Теолептова учења забележена су у Добротољубљу, где се могу прочитати управо оне речи које је вероватно и Св. Григорије чуо о монаштву и тајном делању срца.

Касније у животу, Св. Григорије ће се враћати Св. Теолепту као једном од главних покретача обнове исихазма. Убрајаће га међу оне који су имали силу Светог Духа.¹⁵ По речима светитељевог биографа и ученика, патријарха Филотеја, Теолепт је упутио младог Григорија у познати начин молитве, праћен практичним методом који помаже монасима да се усредсреде на молитву. Он се састоји од управљања погледа на "средину тела," и контроле дисања сједињене са Исусовом молитвом.¹⁶

ГРИГОРИЈЕ НАПУШТА СВЕТ

Послушавши савет духовника, Св. Григорије одлучио је да напусти двор и класичне студије да би испитао своју спремност за монашки живот. Након што је

¹² Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 55.

¹³ Meyendorff, *A Study of Gregory Palamas*, стр. 17-19.

¹⁴ PG 143, 389A.

¹⁵ *Triads*, I, 2, 12.

¹⁶ Patriarch Philoteos, *Encomium*, PG 151, 561 A.

донео ову одлуку, прво је заменио своју одећу безвредним ритама. Затим је постепено мењао навике и начин спољашњег живота. Напустивши сва друштвена правила понашања, привукао је општу пажњу људи, тако да су многи мислили да је луд. Григорије је то предвидео и био свестан тога, па опет није скретао с пута, већ је подсмевање и општи презир прихватао с радошћу. Цареве понуде, родбинске везе и љубазност пријатеља нису га могли убедити да остави Крст којим се стиже на небо.

Године 1316. Григорије, тада двадесет година стар, као прворођени у породици, наследио је очево имање и обавезе. За то време, његова породица посматрала је његов начин живота који их је крепио и слушала његове беседе пуне благодати и силе - које су напоследку дале резултате. Доневши напоследку одлуку да постане монах, саопштио је то својој благочестивој мајци Калеји. Она је испрва била прилично ожалашћена том вешћу. Међутим, касније не само да је одобрила његову намеру, већ је и сама пронашла радост у Господу и одлучила да се замонаши. Затим је, уз Божију помоћ, и своју осталу децу убедила да заједно с њом приме монашки постриг. Тако је, попут Пророка Исаије, могла рећи: "Ево ја и дјеца коју ми је дао Господ" (Ис. 8,18). Григоријева мајка, сестре Епихарис и Теодота, и неке од слушкиња, отишле су у цариградске манастире. Такође, и неколико Григоријевих слугу напустило је свет и започело монашки живот.

Испуњавајући заповести Јеванђеља, Св. Григорије поделио је сиромашнима сву своју имовину. Затим је свим срцем, презирући лепоту, сладост и славу овога света, повео своја два брата Макарија и Теодосија на Свету Гору. Браћа су пешице напустила Цариград у јесен 1317.

БОГУМИЛИ

На средини пута између Цариграда и Атине, на граници између Тракије и Македоније, браћа су провела зиму у манастиру Папикион, који се прочуо по многобројним монашким насељима из једанаестог века. На суседној планини живели су богумили, који су генерацијама били заражени маркионитским и месалијанским јересима. Они нису признавали никакву цивилну власт, нити државне институције. Били су претећа сила Цркви. Својим строгим аскетизмом привлачили су многе људе са истока. Месалијани су били пореклом из Мале Азије и других делова хришћанског истока. Након што су протерани из тих крајева, населили су се у Тракији и Бугарској. Тамо је вођа био извесни свештеник Богумил, по коме је покрет на Балкану и добио име "богумили."¹⁷

Они су сматрали да је циљ молитве, поста и богомислија ослобођење од тела а не његово преображење заједно са душом путем благодати. По правилу, одрицали су се меса и вина. Нису признавали Стари завет, осим Псалтира.¹⁸ Прихватили су Нови завет, али не и Христова чудотворства и исцелења, јер су била у вези са телом. Они су их схватили као алегорије излечења од греха. Нису допуштале ниједну другу молитву осим Господње, коју су изговарали четири пута дању и четири пута ноћу. Нису одобравали брак са "савршенима", тј. њиховим активним мисионарима, већ само са обичним припадницима групе.¹⁹ Тврдећи да су све гране Христове Цркве у заблуди, одбацивали су не само црквену хијерархију и ауторитет, већ и Свето

¹⁷ Bishop Nikolai Velimirovic, *The Life of St. Sava*, превео St. Vladimir's Seminary Press (Crestwood, NY: St. Vladimr's Seminary Press, 1989), стр. 72

¹⁸ Исто.

¹⁹ Kenneth Scott Latourette, *A History of Christianity*, Vol. I: to AD 1500 (NY: Harper & Row, Pub., 1975), стр. 577.

Крштење, Свето Причешће, поштовање црквених светиња, икона, крста и моштију. Нису признавали чудотворства и црквене каноне.²⁰

На основу манихејског учења, Бог је створио само духовни свет, а ђаво је створио материјална тела и материјални свет. Стога је сва материјална творевина зла те ју треба избегавати.²¹ Месалијани су сматрали да свако од рођења носи у срцу демона, који се не може изгнати Крштењем, већ само непрестаном молитвом. Такође су сматрали да се божанска суштина може видети телесним очима.²²

Једном приликом, два или три богумила дошла су у манастир где је боравио Св. Григорије са намером да се упознају и разговарају о неким теолошким питањима. Убрзо су схватили да њихове проповеди нису добродошле те су отишли.

Чувши многе хуле од богумила, Григорије, испуњен Духом и светом ревношћу, повео је брата Теодосија на пут до богумилског насеља. Стигавши до насеобине јеретика, са њиховим учитељима започео је расправу о молитви и истини православља. Просветљен Светим Духом, Григорије је, као паукову мрежу, сасецао њихове јалове аргументе и изопачено расуђивање. О молитви Господњој Григорије је рекао да, када је ученик замолио, "Господе, научи нас молити се..." (Лк. 11,1), Христос није рекао да у молитви треба само ове редове говорити, већ да се на овај начин треба молити (Мт. 6,9). Молитва Господња треба ученицима да послужи као пример и правило. Светитељ им је затим објаснио Христову мисију спасења душа и победу над нашим непријатељима на Крсту. Примерима из Старог завета и Књиге Пророка, објаснио је свету тајну божанске владавине и све што је предсказивало Распеће. Јеретици су га запрепаштено посматрали не могавши изустити ни речи. Свети Григорије заиста је извојевао изванредну победу.²³

Међутим, неки од богумила били су дубоко увређени. Разјарени, вребали су прилику да науде Григорију. Какву су заверу сковали? Планирали су да њега и његовог брата позову за трпезу, те да у њихову храну сипају отров. Али, то страшно дело није промакло Григорију, надахнутом Светим Духом. Обавестио је о томе присутне, а један од њих, желећи да испита ствар, бацио је парче хлеба псима поред врата. Један пас ухватио је парче и појео, и одмах потом угинуо. Сви су били запрепаштени откривши да је храна била пуна отрова и смрти. Ова завера само је повећала Григоријеву благодат пред јеретицима.²⁴

Као резултат, Григорије и његов брат успели су да преобрате њиховог вођу. Тај човек и још неколико богумила су се освестили и схвативши своју грешку, отишли у Цариград где су се прикључили истинској Цркви.

Ову причу о богумилима забележио је Паламин биограф, патријарх Филотеј, да би оповргао клевету од стране хуманисте Варлаама, који ће Св. Григорија оптужити за месалијанство.

ЖИВОТ НА АТОСУ

Након што су провели неколико месеци на планини Папикион, Григорије, Макарије и Теодосије стигли су на Свету Гору почеком пролећа.²⁵ Манастири Свете Горе нису најстарији на Истоку. Велику Лавру је тек у десетом веку основао Св.

²⁰ Velimirovic, *The Life of St. Sava*, loc. cit.

²¹ Исто, стр. 71-72.

²² Mantyaridis, *The Deification of Man: St. Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*, превео са грчког Liadain Sherrard (Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1984), стр. 136.

²³ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 67-75.

²⁴ Исто, стр. 77-79.

²⁵ Исто, стр. 81.

Атанасије (слави се 5. јула). Током наредних векова створене су још многе монашке заједнице. Потом су се ујединиле са протосом на челу. Он је био глава управљачког тела Атоса са седиштем у Кареји. Остале федерације постојале су на планинама Олимп, Св. Авксентије, али турска освајања у Малој Азији, ставила су Атос у јединствен положај ро свом значењу, нарочито због вишенационалног састава становништва.²⁶

И у време Св. Григорија Атос је био средиште православног монаштва, као и интелектуално средиште са неисцрпним богатством библиотека. Током година које је тамо провео, светитељ је, поред духовног усавршавања, имао прилику и да проучи светоотачку литературу, као и да искуси разне проблеме монашког живота.²⁷

Сва три брата била су под духовним руководством монаха Никодима, даровитог духовног оца који је живео недалеко од Ватопеда. Касније је постао познат као "учитељ Григорија Паламе." Никодим је био искусан исихаста. Раније је био у манастиру Св. Авксентије, који се налазио на источној обали Босфора, недалеко од Халкидона. Старац Никодим поставио је добру основу учећи три брата духовном бдењу, непрекидној молитви, посту и трезвености. Доброљубиви Григорије одрекао се своје воље, био истински послушан и непрестано се молио. Пред собом је имао Богородицу као заштитницу и посредницу којој је упућивао молбе, "Просветли моју таму!" Сваког сата, погледао би на њену икону тражећи од ње помоћ да би под њеним руководством могао извршити послушање.²⁸

ЈЕВАНЂЕЛИСТ ЈОВАН

Након што је са Никодимом провео две године, Григорије се удостојио божанске посете. Једног дана, док се бавио умном молитвом, пред њим се појавио човек у блиставом и величанственом сјају. Григорије га је препознао као Светог Апостола и Јеванђелисту Јована Богослова, сина грома и Христовог омиљеног ученика и пријатеља. Гледајући радосно у Григорија, Апостол је рекао, "Са онога света, као гласник Свесвете Владичице, дошао сам код тебе да те питам за разлог због којег стално вичеш, дан и ноћ, готово сваког сата, `Просветли моју таму, просветли моју таму?`" Григорије је одговорио, "Шта друго могу рећи у молитви пред Богом, него молити за милост и просветљење да познам и предам се Његовој вољи, јер сам роб страстима и веома грешан?"²⁹

Затим је Христов љубљени ученик одговорио, "Свесвета Владичица ти је заповедила да се не плашиш и не оклеваш, јер ћу ја бити твој помоћник." Григорије је упитао, "Хоћеш ли ми помоћи у садашњем или у будућем животу као савезник Мајке мога Господа?" Затим је велики Јеванђелист величанства радосно и слатко одговорио, "Помагао сам ти раније, као и сада, а чинићу то и убудуће!" Известивши га о овом натприродном и неописивом дару од Богородице, Јеванђелист је нестао.³⁰ Овим виђењем може се разумети како је божанска благодат припремала Св. Григорија да иде стазом "Богослова."

Много касније и уз много суза, Григорије је овај догађај открио свом ученику Доротеју (касније Митрополиту солунском, 1371-1379). Треба напоменути да, пре

²⁶ John Meyendorff, *St. Gregory Palamas and Orthodox Spirituality*, превела Adele Fiske (Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1974), стр. 77.

²⁷ Исто.

²⁸ Исто, стр. 81.

²⁹ Исто, стр. 81-83.

³⁰ Исто, стр. 83.

него што је напустио свет, док је живео у очевој кући, или у школи, или на двору, Григорије је имао снажну веру у Богородицу Дјеву. Ватреном љубављу држао ју је као своју заштиту. Од ране младости, пре него што би отпочео неки посао, стао би пред њену свету икону и са покајањем и скрушеним срцем, изговорио би умну молитву Св. Марије Египћанке, насталу пре него што је напустила Јерусалим и отишла у пустињу: "О Госпо, Госпо, не заборави ме!"³¹

Током треће године искушеништва, Никодим је постригао Григорија. Блажени Никодим затим се упокојио у дубокој старости, 11. јула 1320. године. Истог дана слави га и Света Црква.

У ВЕЛИКОЈ ЛАВРИ

Сахранивши свог часног Старца, Григорије је са браћом отишао у манастир Св. Атанасија (Велику Лавру). Монаси су их примили са великим почастима, јер су слушали о Григорију и његовом врлинском животу. Браћа Палама одлучила су да се придруже овој општежитељској заједници. Григорије је остао са њима три године, од јесени 1320. до јесени 1323. године. Све је задивио својом мудрошћу и уздржањем, откривајући да је његово искуство превазишло његову ранију репутацију.³²

Током времена које је провео у Лаври, био је под духовним надзором Никифора, коме је такође показао своју љубав према учењу. Овај старац био је Григоријев водич кроз тишину неометану светским бригама. Старац Никифор био је веома искусан у очувању унутарње пажње и у остваривању неописивог јединства са Богом. Записи о овом светом човеку налазе се у *Добротољубљу*.

Игуман Велике Лавре дао је Григорију послушање да послужије братију у великој трпезарији. Монаси су улазили у сменама, а свака се састојала од стотину монаха. Такође је био постављен и да поје за певницом. И овде је био задивљујући пример монашког савршенства и старима и младима, и општежитељима и отшелницима, и ученима и неписменима. Смерност је била средиште свих његових врлина, тако да је он не само укротио и потчинио неразборито деловање телесних страсти, већ је строго ограничио основне природне потребе. Изгледао је као да му ништа овоземаљско није било потребно. Тако је за братију био утешан пример анђеоске чистоте.

Григорије се борио чак и против сна и надјачао га током три месеца, не дозвољавајући себи ноћу починка. Ипак, допуштао је себи да заспа на кратко за дрема - и то као меру предострожности против штетних последица дугог неспавања.³³

Након што је провео три године у послушању и страху Божијем, својом смерношћу и марљивошћу задобио је поштовање целокупног братства. Ипак, општежиће са братијом спречавало га је да у потпуности задовољи исихастичке потребе свог духа. Желећи да избегне славу и жудећи за усамљеним и аскетским животом, одлучио је да напусти заједницу.

У СКИТУ ГЛОСИЈА

³¹ Исто, стр. 83-85; "The Life of St. Mary of Egypt," *The Lives of the Saints of the Holy Land and the Sinai Desert* (Buena Vista, CO: Holy Apostles Convent Publications, 1988), стр. 112.

³² Meyendorff, *Saint Gregory Palamas and Orthodox Spirituality*, стр. 85.

³³ Исто, стр. 87-89.

Свети Григорије се затим повукао у скит Глосија, посвећен Светим Апостолима, на северозападној обали Атоса, где је више пустињака живело под вођством извесног оца Григорија Дримиса, пореклом из Цариграда.³⁴ Паламин биограф назива га "Григорије Велики" а рођен је средином тринаестог века.³⁵ Чезнуо је за анђеоским животом, и одлучио да оде у Велику Лавру, где је упражњавао сваки облик аскетизма, укључујући строги пост и непрекидну умну молитву. Достигао је висине исихазма и био упућен у божанске тајне. Такође се удостојио да прима храну од светог анђела. Постао је чувен не само на Светој Гори, већ и на другим местима, јер је искусно водио друге на путу ка савршенству. Многи су долазили к њему да слушају слатке поуке и да окусе дивне плодове трезвеноумља. Наш светитељ се предао управо овом дивном Старцу, тако чувеном по искуству у контемплативном животу и молитви. Од њега је млади Григорије научио више о тајнама умног делања и божанске чистоте. Чињеница да је Отац Григорије био учитељ Св. Григорија Паламе, који је достигао врхунац свих врлина, довољан је доказ о величини Оца Григорија Атонског.³⁶

Немогуће је људским језиком детаљно описати како су ум и срце спојени у јединственој жељи и снази воље да удовољи Богу, да га воли и да се непрестаном молитвом заштити од свих склоности ка телесном мишљењу и непријатељском деловању сатане. Управо плодови контемплативног живота објашњавају и откривају тајне божанских дарова које Бог даје својим светитељима. Свети Григорије, дубоко утонуо у дух молитве којим је и био просветљен, достигао је такво покајање да су сузе непрестано текле из његових очију. Умртвио је сваки телесни прохтев који је осуђен на пропаст, и кроз аскезу оживео своју душу, трошећи сву снагу на размшљања о Богу. Величина његовог беспрекорног живота задивила је и анђеле и људе.

СВЕТИТЕЉ БЕЖИ У СОЛУН

У јесен 1325. године слатки мир Григорија и његове браће нарушили су муслимани, нападнувши испоснике који су у то време живели у самоћи ван заштитничких бедема Велике Лавре. Григорије Дримис вратио се у Цариград где се и упокојио. Филотеј бележи да су се над његовим светим моштима дешавала чуда. Света Црква слави његов спомен 6. априла.³⁷

Након две године проведене у Глосији, Палама је, заједно са једанаест монаха, био приморан да напусти своју пустињу и отпутује у Солун. Тада је имао двадесет девет година.

Стигавши у Солун, одлучили су да заједно отпутују до Јерусалима и Синаја. Григорије је тада мислио да ће се, ако му Бог дозволи, помолити на светим местима, а затим остатак живота провести у тишини пустињског пространства. Желећи да сазна да ли је његова намера исправна, разборити Григорије се помолио да му Бог покаже пут.

Током молитве осетио је да је задремао. Касније је причао, "Учинио ми се да сам био са братијом са којом сам допутовао са Атоса. Стајали смо на улазу у двор; присутан је био и цар који је седео на свом трону, окружен телохранитељима,

³⁴ Patriarch Philoteos, *Encomium*, PG 151, 567C-568B; Cantacuzene, *Hist. II*, 39 (Bonn), I, 545- 46; Gregoras, *Hist. XIX*, I (Bonn), II, 919.

³⁵ Meyendorf, *A Study*, стр. 34.

³⁶ "Saint Gregory the Athonite," априлски том *The Great Synaxaristes of the Orthodox Church*, 5th ed. (Athens: Matthew Langes, pub., 1979), стр. 163, 164. Превео Holy Apostles Covent, CO.

³⁷ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 89-91.

саветницима и редовима чиновника. Затим је један од њих, веома достојанствен и храбар, иступио пред нас. Учинио ми се да је био одевен као војвода. Зграбио ме је обема рукама, привукао к себи и загрлио. Затим се обратио мојим сапутницима рекавши, `Као што видите, њега ћу задржати код себе по заповести царевој. Ако желите, можете да идете и нико вас неће спречити!`"³⁸

Тако је, по Божијој заповести, Григорије морао да остане у Солуну. Када је својим пријатељима испричао ово виђење, рекли су му да војвода - како га често виђају - није нико други до заштитник Солуна, Св. Димитрије Мироточиви³⁹, који се слави 26. октобра и чије су мошти благо тога града. Загрљивши с љубављу Григорија, Св. Димитрије је предсказао будућег пастира солунског.

ЖИВОТ У СОЛУНУ

Св. Григорије Палама остао је у Солуну заједно са Исидором, учеником Св. Григорија Синаита. Св. Григорије Синаит је са својим ученицима, Исидором и Калистом, боравио у скиту Магула, северозападно од Глосије. Они су такође намеравали да иду до Јерусалима и Синаја, али Григорије Синаит и Калист нису отишли даље од Цариграда.⁴⁰

Током боравка у Солуну, Григорије Палама се придружио духовном кругу који је окупљао монахе, мирјане и извесне даме из високог друштва. Највероватније је да је Исидор, који још увек није био примио монашки постриг, био њихов вођа. Овај верски круг проширио је свој утицај на интелектуалну елиту Солуна. Кретали су се у истим круговима као и Богумили, те су тако били у могућности да се боре против ових јеретика.⁴¹

РУКОПОЛОЖЕЊЕ СВ. ГРИГОРИЈА

Григоријеви пријатељи и монаси захтевали су да он буде рукоположен за свештеника, јер је многе превазилазио својим врлинама. Исидор, примивши монашки постриг од Григорија, убедио га је да пристане на рукоположење за ђакона.⁴²

Григорије је желео да испита да ли је ово дело по Божијој вољи. Узевши у руке Књигу Апостола све своје мисли узнео је ка Богу. Тражио је да сазна, колико је то било могуће, да ли је његово дело Богу угодно. Затим је отворио књигу и бацио поглед на први стих. Био је то стих из Посланице Галатима мудрог Апостола Павла: "Павле, апостол не од људи ни преко човека, него кроз Исуса Христа и Бога Оца..." (1,1). Тако је схватио да је Божија воља да прихвати бремене овог светог чина.⁴³

³⁸ Исто, стр. 97.

³⁹ "St. Gregory Palamas: The Second Week of Great Lent," Triodion Volume of *The Great Synaxaristes of the Orthodox Church*, (in Greek), 4th ed. (Athens: Matthew Langes, pub., 1977), стр. 309-310. Превео са грчког Holy Apostles Convent, Buena Vista, CO.

⁴⁰ "The Life and Struggles of Our Holy Father Among the Saints, Gregory the Sinaite", *The Life of the Saints of the Holy Land and the Sinai Desert*, превод Holy Apostles Convent, op. Cit., стр. 236. Види и Patriarch Kallistos, *Life of Gregory the Sinaite*, ed. I. Pamialovski, у *Zapiski istoriko-filogicheskago Fakulteta*, University of St. Petersburg, XXXV, 1896, стр. 33-34; Patriarch Philoteos, *Encomium*, PG 151, 569C-570C; Patriarch Philoteos, *Life of Isidore*, ed. A. Papadopoulos-Kerameus, in *Zapiski*, LXXVI, 1905, стр. 76-78.

⁴¹ Meyendorff, *A Study*, стр. 37.

⁴² Patriarch Philoteos, *Life of Isidore*, стр. 82-83.

⁴³ Исто, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 103.

Да би био рукоположен за ђакона, Григорије се морао упознати са тадашњим Митрополитом солунским, Јованом Калекасом (1322-1334), који се касније уздигао на престо Патријарха цариградског, одрекао се традиције светих Отаца и сурово прогонио нашег Григорија.⁴⁴

Године 1326. Свети Григорије је рукоположен за ђакона а потом за свештеника, када је, по канону, навршио тридесету годину старости. Међутим, није се дуго задржао у Солуну. Убрзо након рукоположења, заједно са десет монаха упутио се у Вереју и изван града саградио испосницу где се посветио тиховању (ήσυχία).

У миру своје келије, у апсолутној изолацији и тишини могао је у потпуности да се посвети духовном животу, служећи Богу непрестаним размишљањем о Његовој слави. Утонувши у богомислије, напустио је свет и његове бриге, и сасвим се предао блаженству божанског лика прелазећи у бесконачност. Григорије је молитву схватао као неку врсту благодати, светлосног зрака који га спаја са Богом, као божански лик у човеку. У највећим дубинама богомислија, када се у потпуности повлачио из света у савршено усхићење духа, јављао би му се Бог. Са нестанком таме, остајала би само привлачна божанска светлост. Уз савршену скрушеност срца, Григорије је опет и опет понављао речи. "Господе Исусе Христе, помилуј ме грешног." Управо тада он је чинио највеће дело за које је човек створен. Налазио би се у оном истом светлу које је сијало на Тавору током Преображења Господњег. Управо у том тренутку, када се открила Реч, Исус се по први пут показао у чистом и савршеном светлу свог божанства.⁴⁵

У СКИТУ У ВЕРЕЈИ

Григорије је до тог времена био доброг здравља и никада није боловао ни од најмање болести. Зато се упустио у тешке битке и строг начин живота. Подвргавао се дугим постовима и бдењима, да би у потпуности покорио свој дух и непрестаним бујицама суза, да би очистио душевне очи. Истрајавши у овим подвизима, обогатио се даровима Светог Духа јер је, попут огледала Божијег, задржао у себи све што је по Божијем подобју. Његов ум је загосподарио над телесним страстима и, задобивши божанско обличје, постао савршено обитавалиште Свете Тројице.

Сви који су посетили планину или живели на њој, гледали су на Григорија као на натчовека и икону чудесне врлине.⁴⁶ Због таквог начина живота, у њему се могао видети плод Духа који "јесте: љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта, вјера, кротост, уздржање" (Гал. 5,22-23).

Овако је изгледао Григоријев начин живота у Вереји: Током пет дана у недељи никада нигде није одлазио нити кога примао. Бавио се созерцањем, тиховањем и непрекидном срдачном молитвом. Суботом и недељом, након што би извршио свештеничке дужности и примио Свете Тајне, започео би духовно дружење са братијом поучавајући их и тешећи дирљивим и поучним беседама.

Током часова безмолвија, а нарочито након Свете Литургије, на његовом лицу могла се видети чудесна божанска светлост.⁴⁷ За време његовог богослужења, сви би били ганути до суза. Многи велики светитељи били су задивљени његовим врлинским животом, због чега се удостојио да прими од Бога дар чудотворства и прозорљивости. Тако је постао познат као "Богоносац" и "пророк."

⁴⁴ Исто, loc. cit., n. 2.

⁴⁵ Рауне, стр. 269-270.

⁴⁶ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 105-107.

⁴⁷ Исто, стр. 107.

ИСКУШЕНИК АКИНДИН

Док је живео у Вереји, код Св. Григорија дошао је млади Бугарин по имену Григорије Акиндин, ради духовног руковођења. У Вереју је стигао из Прилепа у Македонији, да би постао учитељ граматике. Видевши Григоријев светачки начин живота, пожелело је да постане искушеник под светитељевим надзором. Свети Григорије га је примио као ученика и потрудио се да кроз послушање у њему постави добру основу смерности и трпљења. Међутим, Акиндин је због малодушности подлегао демонским искушењима и помислима, те је одлучио да напусти тако узвишен начин живота. Напустио је Св. Григорија и у Солуну наставио студије код учитеља као што су били Магистар и Бриније. Превео је и дело *Summa* Томе Аквинског. Међутим, путеви двају Григорија поново ће се укрстити.

ЦАР ЈЕ СВРГНУТ СА ПРЕСТОЛА

Против излапелог цара Андроника II устала је група очајника на челу са младим и богатим велможом Јованом Кантакузеном, који није желео да дозволи да царство нестане због цареве немарности.

Показало се да Андроник II током своје владавине није био способан да се успешно избори са проблемима тог доба. Пре завршетка његове владавине отомански Турци успели су да покоре готово читаву Малу Азију, што је била последица несмотрене војне тактике цара и његових саветника. У првим годинама своје владавине, Андроник II наредио је велико смањење војних јединица и у потпуности је распустио морнарицу, а све са циљем уштеде новца. Касније је увидео велику лудост ове тактике. Када је Византија покушала да се поново наоружа, било је сувише касно да се исправе последице турских освајања.⁴⁸

Године 1320. Андроника II задесила је још једна несрећа - изненадна смрт његовог сина, сувладара Михајла IX. Смрт је дошла услед чудног обрта догађаја. Михајлов син, Андроник III био је индиректно одговоран за смрт Михајловог брата. Када је цар Михајло IX примио ову несрећну вест, умро је од срчаног удара. Због тога је старији цар, Андроник II, огорчено устао против свог унука, тражећи начина да му ускрати право на престо.

Сукоб између деде и унука претворио се у спорадичан грађански рат. Јован Кантакузен подстицао је свог најбољег пријатеља Андроника III да се бори за своја права. Испоставило се да је младић био способан војсковођа иако је главни подстрекач побуне био Кантакузен.⁴⁹

Цар Андроник II свргнут је 1328. а на престо је постављен његов унук Андроник III. Свргнути цар склонио се у манастир где је пострижен као монах Антоније. Свети Григорије није учествовао у овом свргавању. Он је у ранијем периоду свог живота имао прилику да упозна Јована Кантакузена. Стекли су добар утисак један о другоме, те су остали добри пријатељи.⁵⁰

⁴⁸ Constance Head, *Imperial Byzantine Portraits, A Verbal and Graphic Gallery* (New Rochelle, NY: Caratzas Brothers, Publishers, 1982), стр. 147.

⁴⁹ Исто, стр. 147, 149.

⁵⁰ Пауне, стр. 274.

СМРТ СВЕТИТЕЉЕВЕ МАЈКЕ

За време његовог боравка у Вереји, Григоријева благочестива мајка Калеја, замонашена, починула је у Господу. Сестре Епихарис и Теодота обавестиле су га путем писма о смрти мајке. Позвале су га да дође у њихов манастир у Цариграду да их утеши и духовно саветује.⁵¹

Током читавог живота, Григорије се увек живо сећао љубазности и лепоте своје мајке.⁵² Одговоривши на позив сестринске љубави, са неколико монаха упутио се у Цариград. Жеља сестара била је да братија остане код њих да би свакодневно слушале братове укрепљујуће поуке и руковођења ка врлини и самоме Богу. Међутим, Григорије није био у могућности да за стално остане у Цариграду, те их је убедио да се са њим врате у Вереју.⁵³ Стигавши тамо, сместио их је у манастир, а затим похитао у своје склониште у планини.

Није прошло много времена када је Григоријева старија сестра, Епихарис, починула у Господу, носећи венце девствености и аскетизма. Иако је била савршено здрава, она је за свој починак знала десет дана унапред. Зато, када су њена браћа Григорије и Теодосије стигла у Вереју, она је пожелела да остану поред ње. Предсказала је Теодосијеву блиску смрт. Такође је предсказала да ће Григорије са Макаријем убрзо опет отпутовати на Свету Гору. Открила је Григорију да га чекају многа прогонства, али га је тешила рекавши да ће га довести до доброг краја.⁵⁴

СТАРАЦ ЈОВ

У Григоријевој близини живео је познати аскета, Старац Јов. Живео је врлинским животом, био једноставан у понашању и поштован од свих. Временом су развили блиско духовно пријатељство, јер врлина често везује са другим љубитељем истих врлина. Једном приликом, Старац Јов седео је са Григоријем и са одушевљењем слушао његову беседу. Свети Григорије је цитирао Прву посланицу Солуњанима Светог Апостола Павла (5,17), истичући да је непрестана молитва неопходна свим хришћанима, тј. мушкарцима, женама и деци, мудрима и неукима - не само монасима. Навео је и пример Пророка Давида који је писао: "Свагда видим пред собом Господа" (Пс. 15,8), и додао да нам је молитва потребна колико и дисање.

У том тренутку, нешто је обузелo Старца Јова те је почео одрицати оно што је било очигледно и неоспорно. Смело је тврдио да непрестана молитва доликује само пустињацима и монасима, а не световним житељима. Затим је Свети Григорије навео још неке примере у корист своје тврдње, али није успео да убеди Старца да промени мишљење. Желећи да избегне препирку, одлучио је да би било најбоље да се повуче, нарочито због тога што је био знатно млађи од Старца Јова.⁵⁵

Јов се вратио у своју келију и стао на молитву. Изненада му се указао анђео Божији и рекао: "Старче, не мисли другачије од Григорија, јер он говори истину. Зато чувај свој мир и саветуј остале да учине то исто. Анђео је затим ишчезао. Старац Јов одмах је пожурио до Григорија, да га обавести о свему што је видео и чуо по Божијој вољи. Молио је да му опрости на његовој тврдоглавости и противљењу. После овог догађаја, Јов и велики учитељ постали су нераскидиво везани у миру и

⁵¹ Исто, стр. 109.

⁵² Рауне, стр. 273.

⁵³ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 111.

⁵⁴ Исто, стр. 111-113.

⁵⁵ Исто, стр. 115.

љубави.⁵⁶ Недуго потом, Јов се престадио свом дуго очекиваном Господу. Пре одласка, захвалио се Господу што му је омогућио да ужива у Григоријевим беседама и поукама, од којих је имао неизмерну корист.⁵⁷

ИСПОСНИЦА СВ. САВЕ

Свети Григорије провео је пет година тиховања у испосници у Вереји. Међутим, због учесталих напада северних варвара, опет је био приморан да се пресели. Суседни крајеви више нису били безбедни, јер се непријатељ обрушио низ планине и равнице, палећи, пљачкајући и поробљавајући народ. Светитељев биограф назива варваре Илирима, тј., људима из Албаније.⁵⁸

Григорије се вратио на Свету Гору у манастир Св. Атанасија (Велику Лавру), где су га драги оци и братија поново примили са много љубави. Али, уместо да остане унутар зидова Лавре, Григорије је боравио у оближњој усамљеној испосници Св. Саве.⁵⁹ Његова келија налазила се високо изнад Лавре, пријањајући уз стрму страну Атоса. Да би се стигло до ње, био је потребан око један сат непрестаног мучног пењања стазом.⁶⁰

Као и у Вереји, дане и ноћи проводио је у молитви и богомислију, живећи у потпуној усамљености. Суботом, недељом и празницима долазио је у Лавру на богослужење, где је, када би на њега дошао ред, и сам служио у главној цркви манастира.⁶¹ Присуствовао је већини важних прослава током литургијске године.

СВЕТИ И ВЕЛИКИ ЧЕТВРТАК

Понекад су ове посете манастиру искушавале његово трпљење. Године 1332. у четвртак увече током страсне недеље, када се служе јутрења у славу светог и спасоносног страдања Господа нашег и Бога, Исуса Христа, Григорије се налазио међу појцима. Међутим, као што се често дешава, неки од присутних заборављајући где се налазе, почели су разговарати о неким непримерним стварима, не обраћајући пажњу на узвишене и чудесне химне. Наравно, то је веома ражалостило светитеља, јер су они наставили са разговором током појања. Ово је подстакло Григорија да се повуче у себе и, као што је обичавао, да се усредреди на молитву и Бога.⁶²

Управо тада, изнад њега се указала божанска светлост чији су зраци просветлили његову душу и очи да погледа у будућност. Тада је видео игумана Лавре, Макарија, како стоји са његове десне стране. Притом није носио уобичајену монашку схиму, већ одежду јерарха. Заиста, једанаест година касније, игуман Макарије сео је на трон Архиепископа солунског, и са тим чином упокојио се у Господу 1345. године.⁶³

⁵⁶ Исто, стр. 117; види и Bishop Nikolai Velimirovic, *The Prologue from Ochrid*, Pt. 4, превод Mother Maria (Birmingham: Lazarica Press, 1986), стр. 205-206.

⁵⁷ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 117.

⁵⁸ Исто, стр. 119.

⁵⁹ Данас је име ове испоснице промењено у част Св. Григорија.

⁶⁰ Meyendorff, *St. Gregory Palamas and Orthodox Spirituality*, стр. 83.

⁶¹ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, loc. cit.

⁶² Исто, стр. 139.

⁶³ Исто, стр. 141.

АКИНДИН НА АТОСУ

Док је водио усамљенички живот на Атосу, код Григорија је поново дошао Акиндин са намером да постане искушеник и да се учи чистој молитви. Али недуго потом, поново се суочио са демонским искушењима. Тврдио је да за време молитве у себи види не само божанску светлост, већ и Христов лик. Свети Григорије је покушао да му објасни да тако што није могуће, јер се неко тек након очишћења може понадати да ће имати таква виђења. На Акиндиново одбијање да прихвати ово објашњење, светитељ је покушао да уреди да га прихвате као искушеника у Лаври.

Будући да је Акиндин имао списатељски дар, светитељ га је подстакао да састави похвалу Лаври, да би убедио братство да га прими. Иако је Св. Григорије употребио сав свој утицај, братство је одбило да прихвати речитог учењака. Акиндин је затим отишао у скит оца Калиста, будућег Патријарха, који му је препоручио да иде у Ивирон, Филотеју или Симонопетру. Међутим, они такође нису хтели да га приме.

Монашке заједнице одбиле су да приме Акиндина из два разлога: први, упркос препорукама и подршци двају најчувенијих аскета на Атосу, монаси су у Акиндиновим претходним грешкама са Св. Григоријем видели наговештај његовог пада у будућности; други разлог, као што је објаснио сам отац Калист, био је да су се ова одбијања десила по Божијем Промислу да би се Света Гора сачувала од немира који ће настати од Акиндинове јереси у будућности.⁶⁴ Не нашавши мир на Атосу, Акиндин се вратио у Солун где је упознао и спријатељио се са Варлаамом, калабријским филозофом. Касније ћемо детаљније говорити о Варлааму.

Неки су прекоревали Св. Григорија јер није прозрео Акиндинову лукавост и крајњу пропаст. Међутим, светитељ им је одговорио речима Св. Григорија Богослова, кога су на сличан начин осуђивали јер се спријатељио са Максимом отимачем, па чак са њим делио и своју кућу и трпезу. Богослов је одговорио: "Немојте се љутити на мене што сам учинио добро овом слабом човеку, немогавши да предвидим његову злобу. Зар смо криви ако не можемо предвидети нечије зло? Једино је Бог по својој природи у стању да зна тајне унутрашњег живота човека. Осим тога, није ли нам самим законом заповеђено да свакоме ко нам дође пружимо руку очински и с љубављу?"⁶⁵

ПОСЕТА

Једном приликом док је, утонуо у молитву, стајао пред иконом Богородице Дјеве, Григорије је молио за њено руковођење за себе и своја духовна чеда. Молио је да га заштити, да би могао одагнати сваку сметњу на путу ка савршеном безмолвију. Такође је молио да Она преузме старање о њиховим овоземаљским потребама.

Као одговор на његову усрдну молбу, Богородица се указала пред њим, одевена скромно и девичански, као што је свете иконе и изображавају. Затим се обратила лучоношама из своје пратње рекавши, "Од овога часа ви ћете надзирати и бринути о потребама Григорија и његових ученика." Милостива Мати потом је ишчезла. Григорије је био радостан што је његов молба тако милостиво и брзо испуњена. Касније је причао, "Од тог тренутка све наше телесне потребе лако су испуњаване - где год бисмо се нашли."⁶⁶

⁶⁴ Meyendorff, *A Study*, стр. 40-41.

⁶⁵ "The Life of Our Holy Father, Gregory the Theologian, Patriarch of Constantinople," у *The Lives of the Three Great Hierarchs: Basil the Great, Gregory the Theologian and John Chrysostom*, предео Isaac E. Lambersten (Buena Vista, CO: Dormition Skete Publications, 1985), стр. 82, 83.

⁶⁶ Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 141-143.

ВИЂЕЊЕ МЛЕКА И ВИНА

Током треће године боравка у манастиру Св. Саве, једном приликом, док је био утонуо у умну молитву, Григорију се учинило да га је савладао неки лак сан; а затим је имао следеће виђење. У својим рукама видео је суд са млеком које се преливало преко ивице. Млеко се затим претворило у најфиније вино које је предивно мирисало. Мирис је био тако јак да су и његове руке и одежа били преплављени њиме. Чим је осетио мирис, Св. Григорије се испунио радошћу. Затим се пред њим појавио младић у сјајној одежди и рекао му: "Зашто ово изобилно и предивно пиће не делиш са другима? Зашто си га пустио да бескорисно тече? Зар не знаш да је ово дар од Бога и када се излива неисцрпан је?" Григорије је упитао: "Али, шта ако нема достојних људи који га траже или чак моле за њега?" Анђео му је одговорио: "Иако сада нема никога ко га са жудњом тражи, ти ћеш ипак извршити своју дужност, а не премишљати или одбијати да то учиниш. Мораш вратити Господару талант који ти је дао. И сам знаш тачно која је то заповест и шта се десило са бескорисним слугом којему је дат талант!" (Мт. 25,14-30) Анђео је затим нестао, остављајући Григорија окруженог светлошћу да још много сати размишља о овом догађају.⁶⁷

Свети Григорије је овако протумачио виђење: млеко је представљало обичан дар беседништва, разумљивог и најпростијим срцима која траже духовни савет. Претварање млека у вино значило је да ће, када за то дође време, Христос од њега тражити да поучава највећим истинама Православне Хришћанске Вере. Подстакнут овим виђењем и вођен Светим Духом, Григорије је убрзо почео да пише. Своје виђење касније је открио ученику Доротеју.

СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ ПОЧИЊЕ ДА ПИШЕ

Због свог врлинског начина живота, Св. Григорије је постао чувен у целој светогорској заједници. Неки од отаца желели су показати да је традиција Свете Горе у сагласју са исихазмом, те су замолили Григорија да напише житије Светог Петра Атонског, првог светогорског монаха. Григорије је написао житије 1334. године, представивши духовни процват Св. Петра на Атосу кроз његов живот, рад и молитву. Житије је показало да је исихастичко учење било у сагласју са светогорском традицијом.⁶⁸

Св. Григорије је затим написао дугачку *Расправу о уласку Богородице у храм*. То је учинио да би оповргао оне који су порицали историјски карактер и духовни значај овог празника. У овој расправи може се видети снага Григоријеве привржености Богородици.⁶⁹ Попут Св. Атанасија Великог (296-373), Григорије је васељену видео испуњену енергијом отеловљења, али и лепотом Богородице.

Такође је познато да је у то време написао *Поглавља о молитви и чистоти срца и Одговор Павлу Асену о монашком постригу*. На Светој Гори је написао и *Беседу 40, о Јовану Крститељу*.⁷⁰ Његовим ранијим радовима припадају и три *Поглавља о молитви и очишћењу*.⁷¹ Седећи сам у својој келији на Атосу, писао је брзо, готово једва дотичући папир пером.

⁶⁷ Исто, стр. 143-145; "Saint Gregory Palamas, etc.," Triodion Vol. Of *Great Synaxaristes*, стр. 312-313.

⁶⁸ PG 150, 996-1040.

⁶⁹ Meyendorff, стр. 39.

⁷⁰ PG 151, 513B.

⁷¹ PG 150, 1117-1121.

ИГУМАН МАНАСТИРА ЕСФИГМЕН

Манастир Есфигмен један је од двадесет главних манастира на Светој Гори. Налази се на најузвишенијем делу полуострва. У време Св. Григорија, у њему је живело две стотине монаха. У другој половини 1334. игуман овог манастира се упокојио, и због унутрашњих несугласица, монаси нису могли одлучити кога да изабере за игумана. Зато су замолили протоса да уместо њих за игумана изабере неког ко је живео изван манастира. Пошто се глас о Григорију већ био пронео целим Атосом, сви су га веома ценили и читали његове духовне списе. Протос је мудро одабрао Григорија да попуни упражњено место. Григорије је тада имао тридесет осам година.⁷²

Одмах по свом доласку, почео је уређивати манастир. Посебну пажњу посветио је литургијским прославама, а у својим беседама подстицао је братију на смерност и трпљење у свим приликама. Кроз своје речи и дела, нови игуман био је свакодневни узор покајања. Био је једноставан у опхођењу, љубазан при разговору, лако приступачан и себи равнима и обесхрабренима. Био је изнад охолости и лењости, и искрено је праштао онима који би се покајали за своје грехе. Братство је свакодневно било изложено његовим слатким поукама и служењима.⁷³

МОНАХ ЕВДОКИМ

У Есфигмену је живео један врлински монах по имену Евдоким. Бавио се умном молитвом и непрестано се трудио у бдењу над својим помислима. Међутим, постао је непажљив, те га је демон преварио неверним помислима чиме се брзо удаљио од Бога. Затим је почео да умишља да је по врлини изнад игумана. Св. Григорије је разговарао са њим опомињући га на Свето Предање и заповести Отаца. У личним молитвама Григорије се са сузама молио за Евдокима. Чак и у заједничким црквеним молитвама за болесне помињао је Евдокима све док се овај није ослободио демонске власти. Након тога, милошћу Светог Духа, Евдоким се у потпуности опоравио.⁷⁴

УЉЕ И ВОДА ЗА МАНАСТИР

Једном приликом десило се да је манастиру требало уље. Када је игуман сазнао за њихову страшну оскудицу, замолио их је да га одведу у складиште. Сви су кренули са њим. Стојећи пред посудом за уље, Григорије се са вером помолио Господу, а затим начинио знак крста. Истог трена, као пред неким новим Илијом, посуда се напунила уљем, као што се догодило и удовици из Сарепта (1 Цар. 17,8-16). Заиста, манастир није оскудевао уљем до краја године.

Григорије је схватио да је ова оскудица настала јер маслињак није давао рода. Отишао је у маслињак заједно са Старцима и браћом. Још једном се помолио и начинио знак часног крста преко крошњи. Упутио је Господу усрдне молбе и благословио засад, покротивши га Светом водом. Затим је одржао беседу саветујући братији да избегавају духовну јаловост. Присетио се речи Крститеља и Претече који је рекао: "Свако, дакле, дрво које не рађа добра рода, сијече се и у огањ баца" (Мт.

⁷² Patriarch Philoteos Kokkinos, *The Life of Gregory Palamas*, стр. 149-151.

⁷³ Исто, стр. 151.

⁷⁴ Исто, стр. 153- 155: "St. Gregory Palamas," *Triodion Vol. Of Great Synaxaristes*, стр. 313.

3,10). Потом се вратио у манастир. Када је наступило време зрења - О чуда! - претходно болесне гране које је светитељ благословио, богато су родиле.⁷⁵

У Есфигмену је такође постојао и проблем са водом. Али, Григоријевим молитвама, као лековити извор за верне, у дворишту иза главне цркве избио је извор чисте воде. Овај извор постоји и данас, и назван је "Извор Светог Григорија" у част светитеља.

СВETИТЕЉ СЕ ВРАЋА У ИСПОСНИЦУ Св. САВЕ

Григорије је био игуман нешто више од годину дана, али историчари цркве сматрају да је службу напустио крајем 1335.⁷⁶ Један од разлога за напуштање Есфигмена био је и тај што неки од монаха нису могли контролисати своју непослушност жалећи се на игуманове "младе" године, аскетизам, његову жељу за променама и строгу дисциплину. Они су и остале у братству подстакли на побуну.

Свети Григорије, љубитељ мира и тиховања, видевши њихово безумље знао је да би најбоље решење било да се врати у своју најдражу испосницу Св. Саве. Иако није био дуго у Есфигмену, неки од монаха су га заволели и поштовали. Када је напустио манастир, они су кренули за њим и раштркали се по целом Атосу у мање скитове и испоснице, где су водили исихастички начин живота којем их је светитељ научио.

Свети Григорије је наставио да живи у испосници Св. Саве досежући велике висине у духовном савршенству. Многи свети оци дивили су се његовом врлинском опхођењу док су посматрали његова запањујућа чудотворства. Изгонио је демоне из људи, његовим молитвама неплодно дрвеће поново је рађало, а о будућности је говорио као да је садашњост. Али, ни Григорије није избегао разним и честим демонским искушењима; јер као што Божански Павле каже, "А сви који хоће да живе побожно у Христу Исусу биће гоњени" (2 Тим. 3,12).

Аскетски начин живота на оштрим македонским зимама нарушио је Григоријево здравље. У тридесет деветој години живота патио је од болесне јетре.⁷⁷ Ипак, он је све трпео, тако да се искушавање његове вере, која је драгоценија од злата пропадљивога, но огњем испитиваног, нађе на хвалу и част и славу, када се јави Исус Христос (1 Пет. 1,7).

ВАРЛААМ ФИЛОСОФ

У то време почели су нови разговори о уједињењу цариградске и римске Цркве. Између 1333. и 1334. године у Цариград су стигла два папина изасланика ради преговора са владом Андроника III.

Званични представник Грчке Православне Цркве у разговорима био је извесни Грк по имену Варлаам, из богословије у Калабрији (јужна Италија). Подражавао је обичај монаха из Калабрије те је име Бернардо променио у Варлаам. Био је Грк по језику и осећањима, али образован на западу и испуњен духом италијанске ренесансе. Иако је био странац из Италије, Варлаам је стекао поверење грчке владе јер је био чувен као учењак и философ. Стигавши у Цариград 1330. тражио је чвршће споне са православном вером својих грчких предака. Али поврх свега, желео је да сазна нешто више о античкој Грчкој, земљи Платона и Аристотела. Очигледно је да су његова слава и углед брзо расли јер је ускоро био сврстан међу угледне особе у

⁷⁵ Исто, стр. 155-157.

⁷⁶ Исто, стр. 160, п. 1.

⁷⁷ Исто.

престоници. Често су од њега тражили савете из области астрономије, философије, теологије и дипломатије; његови радови о тако разноликим питањима кружили су у великом броју.⁷⁸ Стекао је такво поверење да су га поставили за старешину цркве Свете Тројице у престоници.⁷⁹ Наставио је да марљиво учи и да се непрекидно креће у дворским круговима. У потпуности је одавао излед преобраћеника из римске Цркве у православну веру.⁸⁰

Они са Запада који су га добро познавали, попут Франческа Петрарке (1304-1374), италијанског лирског песника и учењака, говорили су, "Барламо изврсно и течно говори грчки, али веома лоше латински; богат је идејама и брзога ума. Када говори латински можете по изразу лица видети да му је мрско што није у стању да се изрази."⁸¹ Други познатик, Ђовани Бокачо (+ 1375), италијански писац и хуманиста, рекао је да је Варлаам био човек "ситнога тела али огромног знања. Био је писац који је веома добро познавао историју, философију и грчки језик. Савршено је познавао Еуклида, Аристотела и Платона," а што се тиче "грчке схоластике," човек је могао имати поверења у њега.⁸²

Јован Кантакузен, велики доместик (врховна војна команда), поставио га је на чело Царског универзитета. На том положају, опчињен апофатичком теологијом, Варлаам је својим студентима предавао дела Св. Дионисија Ареопагита.⁸³ Апофатичка традиција у Византији била је веома јака. Њен став почивао је на уверењу да је Бог несазнатљив. Његова каријера у престоници била је остварива само зато што су неке од Варлаамових идеја наишле су на добар пријем у одабраним круговима. Извесни припадници те интелектуалне елите само су споља показивали верност одлукама Седам Васељенских Сабора. Иза те маске наводног прихватања Сабора постојао је непрестани сукоб између заговорника хеленизма који су желели да обнове неоплатонистичку традицију, те да остваре њену аутономију до највеће могуће мере у односу на православље, и пуританаца који су желели да православна духовна и теолошка учења буду неовисна од паганских философа. За оне који су се чврсто држали грчких светих Отаца, неоплатонизам који је привукао византијске хуманисте био је у суштини супротан религијски систем.⁸⁴

Чини се да је Калабријац имао способност да окреће људе против себе. Описан је као амбициозан човек ватреног темперамента. Будући противник Григорија Паламе, аутор обимне историје Римског царства и један од највећих учењака свог времена, Никифор Григорас, имао је јавне расправе са Варлаамом. Описао га је као разметљивца који има за циљ само да уништи углед осталим философима. Када је Никифор почео да предњачи у расправама, Варлаам је отишао у Солун. Епископ Selimbriјски Филотеј описао је Варлаама као веома амбициозног човека.⁸⁵ Према Акиндиновим речима, Варлаам је стигао у Солун охолог држања, као да је то било место лишено културе.⁸⁶

Варлаам је био номиналиста који у сусрету са философијом, астрономијом и логиком није наилазио на потешкоће. Усредсредивши се на теологију, изазвао је

⁷⁸ Исто, стр. 42.

⁷⁹ A. A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire, 324-1453, Vol II* (Madison, WI: The University of Wisconsin Press, 1976), стр. 668.

⁸⁰ Пауне, стр. 283-284.

⁸¹ F. Petrarca, *Epistole de rebus familiaribus et Variarum*, II, 474, III, 302, цитиран код Пауне, стр. 283.

⁸² De genealogia deorum, XV, 6 (1532 ed.), 389; M. Korelin, *The Early Italian Humanism and Its Historiography*, 993.

⁸³ Meyendorff, *St. Gregory Palamas and Orthodox Spirituality*, стр. 88.

⁸⁴ Исто, *A Study*, стр. 96-98.

⁸⁵ Исто, *A Study*, стр. 43.

⁸⁶ *Letter to Barlaam, Ambros. gr. 290, fol. 67.*

велику пометњу у Православној Цркви. У средњовековној философији номинализам је теорија знања која пориче постојање општих идеја. Због тога је апофатичка теологија православних Отаца била веома примамљива за Варлаама. У теологији разум има моћ да нам каже шта Бог није, нпр, Он је неисказив, незамислив, невидљив, непојмљив, недостижан, итд. Уколико се разум усуди да оде даље, он онда ствара "идола," по речима Св. Григорија Ниског. Међутим, разум, чак и код верника, не може дати потпуну слику стварности, као што су покушали да учине неки западни философи, попут доминиканског философа и теолога Томе Аквинског (1225-1274). Он је покушавао да објасни хришћанство са Аристотелове тачке гледишта. Нападајући Аквинског, Варлаам је написао: "Тома и сви остали који расуђују попут њега, сматрају да не постоји ништа недоступно људском уму, али ми мислимо да ово мишљење произилази из душе испуњене демонском и злом гордошћу; јер најузвишеније ствари превазилазе људско сазнање."⁸⁷

Варлаам је одбацио латинску тежњу ка спознању Бога као и двојно исхођење Светог Духа. Његов сопствени "апофатизам", тј. непрестано тврђење да је Бог несазнатљив, привукао га је источној теологији. Ово објашњава његово велико интересовање за дела Св. Дионисија Ареопажита, источњачког доктора апофатичке теологије који је био веома цењен чак и на Западу.⁸⁸

Варлаам је, као номиналиста, умислио да је код Св. Дионисија нашао метафизичку основу за јединство свих цркви. Закључио је да ако је Бог несазнатљив, због чега даље расправљати о исхођењу Светог Духа? Грци, рекао је, сматрају да Дух исходи само из Оца. Латини кажу да Он исходи и из Сина такође. Варлаам је сматрао да би Латини требало да се одрекну своје тврдње којом желе доказати своју догму о исхођењу Светог Духа, јер не могу доказати стварност која се налази изван сваке перцепције и људског расуђивања. Осим тога, рекао је, с обзиром да је Бог несазнатљив, ниједна страна не може доказати да је њена догма истинита. Зашто се, онда, цркве не би ујединиле, јер се ова расправа о исхођењу заснива на пуким претпоставкама обеју страна; јер ко може знати такву тајну? Такво је било Варлаамово хуманистичко и агностичко схватање.

АПОДИКТИЧКИ СПИСИ

Варлаамова "одбрана" православља и његови анти-латински списи били су објављени и међу многима су изазвали велику пометњу и сумњу. Св. Григорије је сазнао за Калабријске списе путем гласина. Међутим, примивши један примерак ових списа, био је подстакнут да реагује на такве грешке. Био је запањен тим агностичким ставом који је, оповргавајући Латине, такође подривао и положај православља. Тако, док се усредсређивао на молитвени живот, Григорије је био болно свестан догађаја у животу Цркве изван Атоса.

Зато је током 1335-1336, у испосници Св. Саве, Григорије изразио своје мишљење поводом новог спора. Написао је *Аподиктичке списе* да би објаснио *Filioque* и његове последице. У свом одговору под насловом *Две беседе о исхођењу Светог Духа* или *Против Латина*, Григорије тврди, насупрот хуманисти Варлааму, да су докази о постојању Бога другачији од оних које користи људски разум да би показао

⁸⁷ *Text in Paris Gr. Manuscript 1278, fol. 137.*

⁸⁸ Meyendorff, *St. Gregory Palamas and Orthodox Spirituality*, loc. cit.

постојање створења. Свети Григорије истиче да се докази о постојању Бога заснивају на истинском доживљају хришћанске вере и просветљењу.⁸⁹

Године 1335. написао је и рад под насловом *Побијање Векових списа*, Патријарха цариградског (1275-1282). Светитељ оповргава Патријархову антологију светоотачких текстова који наводно доказују истинитост латинске догме *Filioque*. Палама је сачинио детаљну анализу ових текстова и ставио их у одговарајући контекст.⁹⁰

Свети Григорије је тврдио да би се теолошким расправама о *Filioque* могло доћи до "аподиктичког" (апсолутно јасног) закључка који би даље могао одвести до саме Истине. Покушао је да докаже калабријском филозофу да је Бог заиста несазнатљив, али и да се Он сам открива. Највеће натприродно знање о Богу откривено је кроз Његово оваплоћење, а то је била стварност - другачија од интелектуалног и филозофског знања. У свом преласку са интелектуалног реализма западних учењака, Варлаам се суочио са духовним реализмом источног православног монаштва.

ПРЕПИСКА

Свети Григорије је писао свом пријатељу и некадашњем ученику, Григорију Акиндину, који је у то време био у Солуну где се и састао са Варлаамом. У том писму он је цитирао дугачке одломке из својих *Аподиктичких списа*, супротстављајући своје ставове Варлаамовим, и доказујући да су његови (Григоријеви) православни и засновани на светоотачком предању. Зар се Бог Св. Дионисија Ареопагита није открио? Ако се открио Оцима, зашто се данас не би открио Цркви, кроз теологе позване да објасне тајну Свете Тројице уз помоћ Светог Духа?⁹¹

Када је дошао у прилику да изложи своје ставове о уједињењу Цркава, Варлаам је своју филозофију ставио под знак питања. Сматрао је да теорија Латина о исхођењу Светог Духа није у сагласју са условима аподиктичког силогизма како их је дефинисао Аристотел. По његовом мишљењу, латински аргументи имају само дијалектичку вредност. Непотребно је говорити да су грчки аргументи били убедљиви само у том истом смислу. Међутим, Палама је желео да покаже да се доказивање може применити и на божанску природу.

Писма Акиндину

У *Првом писму Акиндину*, Палама је рекао: "Од Отаца смо научили да о тим питањима расуђујемо (συλλογίζεσθαι) на практичан начин. Нико не би требало да критикује Латине, као што то Варлаам чини, зато што се не слажу са аподиктичким силогизмима. Ипак, сасвим поуздано тврдим да они не расуђују на аподиктички начин...јер они не користе истинитост вере као начела и аксиоме...нити на дијалектички начин, јер своје силогизме састављају почевши од премиса које су нама стране..."⁹²

Као младић, Палама се истицао у предмету који је укључивао и проучавање Аристотела. Међутим, он пише Акиндину да Аристотелова логика не може сама по себи да дефинише божанску натпојавност. Сматрао је да се о теолошким аргументима може расуђивати кроз формалну логику; и управо са овог становишта

⁸⁹ В. Bobrinsky, у Р. Chrestou, "Gregorios Palamas" у *Threeskevrike Ke Ethike Enkiklopedia* или *Religious and Ethical Encyclopedia* (на грчком), Vol. I, (Athens, 1964), стр. 12-153.

⁹⁰ PG 151, 243-288.

⁹¹ "First Letter to Akindynos," ed. Meyendorff, *Theologia* XXVI (1955), стр. 77-90.

⁹² "First Letter to Akindynos," 8, *Ibid.*, XXVII, стр. 83.

сматра се да су латински аргументи нетачни. У том истом *Писму Акиндину*, рекао је: "Нико никада није изразио, или тражио, или мислио шта је Бог, али је могуће истражити и доказати да Бог постоји..."⁹³ Желео је да покаже да је целокупно теолошко расуђивање аподиктичко, јер је засновано на сигурним премисама, те стога не може бити сматрано дијалектичким као што је то Варлаам желео.

Григорије је намеравао да своје противнике постави на теолошки чврсту основу православне мисли; међутим, њихов одговор уопште није био повољан. Након што су заједно проучили Паламине замерке, и Акиндин и Варлаам послали су свој одговор Св. Григорију у испосницу Св. Саве.⁹⁴

Акиндин није желео да оспорава свог бившег духовног оца а сада пријатеља. Зато је одговорио помирљивим тоном, чак са поштовањем, рекавши да не би требало да расправљају о доказивању духовних ствари јер они поседују такав Божији благослов као што је "пријатељство". Са тако нејасним одговорима Акиндин је покушавао да се прикаже као миротворац. Подстицао је Варлаама да и он покаже умереност.

Варлаам, са друге стране, није могао да контролише своју гордост и срџбу, те је изјавио, "Понизићу тог човека који се усудио да ме критикује!"⁹⁵ У свом одговору, исмејао је Св. Григорија јер је покушао да "докаже" божанске ствари, да би их напослетку учинио јасним (аподиктичним). Покушао је да докаже да је то немогуће позивајући се на паганске философе који, расуђујући о божанству путем логике, нису никада били аподиктични, то јест, нису користили метод доказивања. Варлаам, као учењак, изјавио је да прихвата дијалектичко (аналитичко) расуђивање паганских философа управо на истом нивоу као и расуђивање црквених Отаца! Ипак, на крају писма, обећао је да ће прерадити своје анти-латинске списе како не би осрамотио Паламу.⁹⁶

У првој половини 1337. године Св. Григорије је одмах одговорио својим противницима у *Другом писму Акиндину*. Написао је да пријатељство и личне склоности не треба стављати изнад истине. Саветовао му је да не повлађује Варлааму, што је јасно показало да је и он (Акиндин) такође био под утицајем световних грчких философа.⁹⁷

Писма Варлааму

Те исте године, Григорије је послао *Прво писмо Варлааму*. Писао је учтивим тоном, признајући да је Варлаамова жеља за мудрошћу и образовањем достојна признања. Затим је наставио да критикује дијалектички (аналитички) приступ богопознању. Покушао је да, на основу светоотачких записа, покаже ваљаност аподиктичког метода.⁹⁸

У дугом излагању, Палама је говорио против Аристотела, Платона и грчких философа уопште, показујући на тај начин да је Варлаам узалудно проглашавао њихову веродостојност. Платонов идеализам је непомирљив са хришћанским поимањем живог Бога. Палама потсећа на Платонова теолошка схватања, нарочито она у делу *Тимеј*, где су извесне космичке силе обоготворене, и где читава хијерархија демона управља животом у васељени. "Ђаво је ове мислиоце одвео у највећу могућу заблуду, и повео је њихове ученике,...заводећи масу својом

⁹³ Исто, стр. 84.

⁹⁴ Исто, *A Study*, стр. 44.

⁹⁵ Цитирао је Акиндин у писму Варлааму (*Letter to Barlaam*), *Ambros. gr.* 290, fol. 67V.

⁹⁶ "Letter to Palamas," код Schiro, *Barlaam Calabro Epistole*, стр. 229-66.

⁹⁷ George C. Papademetriou, *Introduction to Saint Gregory Palamas* (NY: Philosophical Library, 1973), стр. 72.

⁹⁸ Исто.

слаткоречивошћу."⁹⁹ Палама је код Сократа, Платона, Хомера и Хесиода без потешкоћа откривао повезаност са демонима, што је за њега доказ да су њихова дела настала под сатанским утицајем.

Св. Григорије је сматрао да људски разум мора бити суштински преображен деловањем Светог Духа, да би могао примити истинито познање Бога. Међутим, Варлаам није желео да призна то преображење. Остао је при мишљењу да су световни философи просвећени од стране Бога. Благодат је свео на природну надареност.¹⁰⁰

У лето 1337. Св. Григорије је написао *Друго писмо Варлааму*, у којем испитује недостатке дијалектичког и демонстративног метода. Варлаам је тврдио да Бог превазилази сваки облик, па се због тога демонстративни метод не може применити. У свом писму светитељ истиче да се вечни Бог заиста открио, али не на човеку разуман начин.¹⁰¹ Пишући му о познању Божијег постојања, Палама каже: "На основу створених ствари не само да признајем да је Он Створитељ; ја разумем и наводим да је то Он. Схватам да све ствари претпостављају једну вољу, мудрост и силу да би из неживог прешле у живо; и да једна воља, мудрост и сила припадају једној природи. Због тога је по природи Бог Створитељ један."¹⁰²

ИСИХАЗАМ

Уопштено говорећи, исихасте, нарочитим методом молитве и аскетизма, теже достизању духовног савршенства или задобијању Духа Светога. Степен савршенства зависи од мере до које је срце очишћено. У основи начина достизања ове чистоте налази се изговарање Исусове молитве: *Госпoде Исусе Христe, Сине Божији, помилуј ме грешног*. Пошто чистота срца захтева слободу не само од свакодневних светских брига, већ и од страсти и маштања, потребна је и усамљеност ради тиховања, и ради ослобађања од чулних, телесних и мислених ометања. Тако видимо да је и тело укључено у духовно тиховање, својом усамљеношћу, самоконтролом, трпљењем и укроћавањем страсти.

Метод бављења Исусовом молитвом у потпуности је описан у *Добротољубљу*. Укратко, састоји се од тога што исихаста седи погнуте главе са погледом управљеним на груди или срце. Истовремено, дисање се усаглашава са изговарањем и размишљањем о Исусовој молитви. Ако се молитва упражњава са стрпљењем, под руководством искусног духовника, временом ће постати "молитва срца", самопокретачка без речи или мисли. Управо због тога што "дуж овог духовног пута постоји много знакова, опасних места и замки", мора се имати искусан водич који је тим путем већ ходио. Тако, кроз послушање и аскетизам, овај метод води православног монаха до "блажене смерности" и, ако је то Божија воља, до виђења божанске светлости, "светлости Преображења". Св. Григорије каже, "Ово светло сада сија једним делом као јемство за оне који су кроз обестрашћеност превазишли све што је осуђено на пропаст. Кроз чисту и духовну молитву, превазишли су све што је чисто."

НАСТАВИЋЕ СЕ

⁹⁹ *First Letter to Barlaam*, ed. Papamikhail, стр. 471.

¹⁰⁰ Исто, стр. 45.

¹⁰¹ Papademetriou, стр. 72-73.

¹⁰² *Second Letter to Barlaam 25*, *Works I, Grigorious tou Palama Syngrammata (The Works of Gregory Palamas)*, ed. P. K. Chrestou, (Thessalonica, 1962), стр. 275.

превела са енглеског: Наталија Клем®